

Buddhista graffitik a nagyvilágból

Belső-ázsiai és mongol buddhizmus
BMVD-151.23/MON
Oktató: dr. Birtalan Ágnes

Készítette: Juhász Dorottya
judqabb.elte

A graffiti, vagyis a falakon, járdán, vonatokon megjelenő különböző technikájú és formájú festékfirka az emberiséggel egyidős kifejezési forma¹. A legősibb leletek a franciaországi Lascaux-barlang falfestményei, a vadászó, vadat űző emberek mágikus megjelenítésével. Ez az első rituálét ábrázoló képi emlékeink egyike, amely megmutatja, hogy a látvány, a megidézés eszközeként hogyan járul hozzá a közösség valamilyen hitéhez, legyen az akár totemisztikus, keresztény, vagy buddhista csoport. A hiedelmekkel összefüggésbe hozható képi megjelenítések esetében lényegében nem számít, hogy kihez szólnak, melyik istenséget, helyszellemet ábrázolják, ezáltal melyik nép hiedelemvilágához vagy vallásához kötődnek. Sokkal érdekesebb, hogy a közös töről fakadó hagyományok, vagyis az ősember rituális falrajzaiból hogyan vált hasonló struktúrájává a legtöbb szentként tisztelt lény ábrázolása. Ha egy keresztény szent képet és egy buddhista körökből származó képet megnézünk, számos hasonlóságot felfedezhetünk: a képen látható lény megnevezhető, elhelyezhető a Pantheonban, mindezt pedig a jellegzetes, csak rá vonatkozó szimbolika – szín, kéztartás, tárgyi megjelenítés – árulja el nekünk. Ennek oka lehet, hogy „csak a keresztény időszámítás kezdetétől ábrázolja a hellenisztikus-ind gandhári és mathurái művészet Buddha emberi alakját.”²

A graffiti az olasz *sgraffio*, „firkál” szóból ered³. Végigkísérte az emberiség történelmét, a második világháborútól kezdve azonban változásnak indult a szerepe, amikor a „nácik propagandagépezete falra festett jelszavakkal igyekezett gyűlöletet szítani a zsidók és disszidensek ellen.”⁴ Ezt követően a graffiti nemcsak a propaganda, hanem az ellenállási mozgalmak számára is fontossá vált. A mai értelemben vett falrajzok az 1970-es évektől jelentek meg, szülőházjuknak elsősorban New York és Philadelphia tekinthető. Az első időszakban a legelterjedtebbek a vonatok oldalára festett alakzatok, feliratok, betűk, felhők formái voltak, majd az utazó művészek a vonatokon keresztül eljuttatták ezt stílust a többi országba is. Az igazi falfestmények csak később, az 1980-as évek környékén váltak állandóvá és uralják azóta is a kietlen, vagy épp forgalmas helyen álló épületek falait, tűzfalait vagy a bontásra ítélt házak repedéseit és betört ablakait, kreatívan színessé vagy épp meghökkentővé téve a város képét.

¹ Ganz, Nicolas: *Graffiti: Öt kontinens utcaművészete*, Cartaphylus Könyvkiadó, 2008. pp. 8.

² Bellinger, Gerhard J.: *Nagy valláskalauz*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993. pp. 74.

³ Ganz, Nicolas: *Graffiti: Öt kontinens utcaművészete*, Cartaphylus Könyvkiadó, 2008. pp. 8.

⁴ Ganz, Nicolas: *Graffiti: Öt kontinens utcaművészete*, Cartaphylus Könyvkiadó, 2008. pp. 8.

A falrajzok szerepe nehezen meghatározható. Nemcsak a város terében való elhelyezésük fontos (más az üzenete egy forgalmas központi térre festett alkotásnak, amely a politikai rezsimit kritizálja), hanem az is, milyen típusúak. A leggyakoribbak az úgynevezett *tag*-ek⁵, vagyis azok a graffitik, melyek az alkotójuk szignójából állnak. Ezen kívül számos fajtájuk van még, a sablonnal és aeroszolos festékszóróval fújt művek, vagy a művészi és műterembe illő színvonalú egész fal szélességű kidolgozású képek, mint a politikai rendszert, a kormány egyes alakjait dicsérő vagy sértő, vagy épp valamely vallási szimbólumot, alakot megjelenítő falfirkák. Szerepük a figyelemfelkeltésen túl – társadalom egyes részeinek problémáira –, az alkotók törekvése saját maguk megörökítésére és híres-hírhedt álnevük elterjesztésére. A művészek szándékaihoz hasonlóan társadalmi megítélésük is nagyon változó, egyesek szerint múzeumban lenne a helyük ezeknek a képeknek, mások szerint (és ez a többség) vandalizmus, „a graffitisek (*writerek*) összerondítanak mindent, nincsenek tekintettel a köztisztaságra és a köztulajdonra, »firkálmányaik« értelmetlenek, csúnyák, primitívek”⁶, és természetesen a rendőrség is fellép ellene, és amint lehet láthatatlanná is teszik. De mi a helyzet azokkal a rajzokkal, amelyek a közösséget képviselik, annak vallási jelképeit ábrázolják, művészi módon, és terjeszthetőbbé, befogadhatóbbá teszik azt a graffitit támogató szubkultúrák számára is? A graffiti képes arra, hogy aktív párbeszédet kezdeményezzen a szubkultúra és a „domináns kultúra” képviselői között, „sőt ez utóbbiak egymással – a graffiti értékelése szempontjából – szembenálló tagjai között is.”⁷

Miért és hogyan kapcsolódik össze a graffiti a buddhizmussal? Azon túl, hogy a valláshoz, rituáléhoz és a falfestmények ősi gyökereihez nyúlik vissza, a buddhizmus jelképeit ábrázoló falfirkák meglepő módon nem azokban az országokban tűnnek fel nagyobb számban, ahol *Buddha* (szk. Gautama Buddha vagy Siddhārtha Gautama Buddha) tanításának, a *dharmának* a követői a legnagyobb arányban élnek, hanem ott, ahol nem is gondolnánk, a buddhista közösség kis létszáma miatt. Ilyen helyszín például Los Angeles, ahol a város legkülönbözőbb helyszínein találkozhatunk Buddhát idéző falfestményekkel. Mi lehet az oka, hogy Ázsiában kevesebb hasonló művet látunk? A politikai rendszeren kívül, a kérdésre úgy gondolom, az identitáskeresés adhatja meg a választ. A sokszor névtelenül alkotó (amerikai) graffiti művészek a világ legvadabb kapitalizmusának közepén élnek. A buddhizmust valamiféle megtisztulási lehetőségnek tekintik, amely megnyugvást hozhat a metropolis forgatagában és fizikai illetve lelki téren egyaránt megterhelő fogyasztói

⁵ Ganz, Nicolas: *Graffiti: Öt kontinens utcaművészete*, Cartaphylus Könyvkiadó, 2008. pp. 8.

⁶ *Graffiti - Miért és miért nem?* Építészfórum, 2009. február 3.

⁷ *Graffiti - Miért és miért nem?* Építészfórum, 2009. február 3.

társadalmában. Ezek a fali ábrázolások közelebb hozzák a buddhizmust az emberekhez, vagy graffiti mivoltuk miatt inkább eltávolítják? Lehetséges-e hogy megértsük az ábrázolásmódot, amelyet ennyire messze helyeztek az eredetétől, képes-e megőrizni azt az üzenetet, amelyet az ázsiai országokban közvetítene, bekerülhetünk-e abba a körbe, a beavatottak közé, akik nemcsak látják, és könyvek alapján megfejtik a jeleket, hanem értelmezni és értően olvasni is tudják? Hogyan férhet meg egymás mellett ilyen jól Buddha és Buddha képébe bújtatva Obama elnök? Miért látja úgy a nyugati világ, hogy Buddha az, akinek ábrázolásmódja átalakítható és kiegészíthető bármilyen ismert emberév?

Dolgozatom következő részében konkrét példákon fogom vizsgálni a buddhizmus szimbólumainak, alakjainak megjelenését a nyugati kultúra falairól. Először is úgy gondolom érdemes rögzíteni, hogy a hagyományos buddhista ikonográfiában Buddha ábrázolásának melyek az állandó jellemzői: közös az „*úr*ná [szk. *ūrṇā* – J. D.] (egy kis domborulat vagy hajfürt a szemöldökök között, később pedig egy világító pont), ami a világ fölött uralkodó kristály ismertetőjele, és az érzéki világ egybeesését jelöli az intellektussal. A túl hosszú fülcimpák az előkelő származásra utalnak. Az *usnīsa* (szk. *Uṣṇīṣa*) a fejtetőn bodorodó hajtincs, később pedig a fej hajfürtökkel borított kidudorodása. A hajzat szokás szerint gomolyagba van összefogva, vagy kis hullámokban rásimul a koponyára.”⁸ Buddha alakja „maga a nyugalom és a kiegyensúlyozottság kifejezése. A méretek harmóniája van hivatva ezt közvetíteni.”⁹

Az általam választott első kép az interneten leggyakrabban linkelt kép páros, Los Angelesből¹⁰.

⁸ Bellinger, Gerhard J.: *Nagy valláskalauz*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993. pp. 74.

⁹ Hetényi Ernő: *A Vajrajana-ikonográfia*, Buddhista misszió dokumentáció, 1987. pp. 13.

¹⁰ 1. ábra forrása: <http://thebuddhasface.blogspot.hu/2011/07/buddha-car-wash-los-angeles.html>

2. ábra forrása: <http://www.trazzler.com/trips/buddha-graffiti-mural-in-los-angeles-ca-90029>

1. ábra: Buddha Los Angelesből

2. ábra: Buddha Los Angelesből a fal másik felén

Ha a két képet nem hozzáértő szemek pillantják meg, szinte tökéletesnek tűnhet az ábrázolás. Azonban ha onnan indulunk ki, hogy ez a két festmény egy automata autómosót határoló két fal díszje, akkor gyanakodni kezdetünk, hogy talán mégsem olyan hiteles munkát látunk. Részletesebben vizsgálva észrevehetjük, hogy ez a Buddha egy kicsit „sántít”, és nem csak azért, mert feltehetőleg lótuszülésben lévő lábait nem ábrázolták, amely hagyományosan a nyugalmat jelképezi¹¹, hanem azért, mert látványos, de hamis elemekkel díszítették ki. Sorban

¹¹ Harris, Ian (szerk.): *Buddhizmus képes enciklopédiája*, Kossuth Kiadó, 2010. pp. 38.

nézve ezeket, kezdjük máris az alak ruhájával, amely szépen könnyedén omlik a vállára, ám a sötétebb anyag inkább egy keresztény Mária-kép selyemszerű anyagához hasonlít, esetleg a görög hagyományokhoz visszanyúló drapériákra emlékeztet. Buddha fején a szokásosnak megfelelő a szemöldökök közötti *úrná*, és az *usnísa* is hasonló az eredeti ábrázolásokhoz. A hosszú fülcimpa is megfelelő. Az 1. ábrán az alak kéztartása viszont már nem teljesen helyes, jobb kezének mutató és hüvelykujja kört formáz, vagyis a *vitarka mudrát* (szk. *Vitarka mudrā*), a tanítás kéztartását látjuk, bal keze azonban egy tulipánhoz hasonló virágot fog, amelynek jelentését nem találtam meg a buddhista szimbolikában, elképzelhető, hogy lótuszt akart ábrázolni a művész, amely Buddha születésének szerencsejelét¹² jelenti. A 2. ábrán az alakot *andzsáli mudra* (szk. *Añjali Mudrā*), vagyis „olyan áldozati kéztartás, amelyet csak *bódhiszattváknál* (szk. *bodhisattva*) és egyéb kisebb jelentőségű alakoknál látunk, a Buddhának vagy a *dharmának* való odaadást jelképezi.”¹³ Ez alapján tehát helytelen ez a kéztartás Buddha esetében, hiszen önmagát nem tiszteli meg vele. Látványos, ám nem feltűnő hiba az alak háttéréül szolgáló *aura* ábrázolása, melynek színeit a fényesség és ragyogás szokásos színei helyett itt kék és vörös, valamint barna színek helyettesítik, melyek kevésbé sugallják Buddha *parinirvánába* (szk. *parinirvāṇa*) való fantasztikus ellobbanását. A háttérben látható színes cirádák számomra értelmezhetetlenek, gyakoribbak a természeti háttér-ábrázolások. A képek egész színvilága sem illik igazán Buddhához, a kéket alapvetően a *dharmapalak* (szk. *dharmapāla*), vagyis a tanvédő istenek színének tartják fenn, amelyhez elrettentő külső és koponyás korona társul. Érdekes lehet, hogy egy autósóhoz miért éppen Buddha alakját választották, talán a megtisztuláshoz kapcsolódó jelentése miatt, amely ellentétes a reklámok, fogyasztás világával, mégis egy tulajdonképpeni reklámalakot hoz létre, ezáltal ellentétessé teszi magát az alakot és a célt amelyet el akar vele érni.

A következő kép Banksy, európai graffiti művész alkotása¹⁴. Egyes blogok szerint ez a kép a folyamatos Tibet-Kína ellenségeskedéssel kapcsolatos tiltakozás céljával készült.

¹² Bellinger, Gerhard J.: *Nagy valláskalauz*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993. pp. 74.

¹³ Harris, Ian (szerk.): *Buddhizmus képes enciklopédiája*, Kossuth Kiadó, 2010. pp. 38.

¹⁴ Kép forrása: <http://www.formatmag.com/features/21st-century-told-street-artists/>

3. ábra: Banksy Buddhája

Ez az alkotás közelebb áll az eredeti Buddha-képekhez, ruházata és színei teljesen megfelelnek annak. A lótusz ülés és a fej jellegzetes vonásai is megvannak, bár a fülcimpa nem túl hosszú, ezt a nyakmerevítő magyarázhatja. Kéztartása (jobb keze) *vitarka mudrában* (szk. Vitarka mudrā) van, bal keze pedig mintha félig *dhjána mudrában* (szk. Dhyāna mudrā), vagyis a kizárólag buddháknak fenntartott kéztartásban lenne, mely a meditáció általánosan alkalmazott kéztartása¹⁵. Bal kézfeje bekötözve, nyakmerevítőben, ez egyértelműen a háborúskodás és fegyveres konfliktusok elleni felszólalást jelképezi. Ez is mutatja, hogy a graffitik nem csak az adott közösség problémáival foglalkoznak, hanem más, régi, nemes kultúrákat, országokat érintően is hangot adnak elégedetlenségüknek, képeiken keresztül. Buddha feje mögött itt már hitelesebb, *mandala*-szerű aurát látunk, de a színei itt sem helyesek.

Nem Buddha, hanem hiteles szerzetes¹⁶ ábrázolás és a konfliktusok ellenzéséhez kapcsolódik, a 2008-as pekingi olimpia idejéről, melyet egyesek szerint Kína arra használt fel, hogy a médiának bemutassa, valójában a tibeti emberek örülnek a kínai megszállásnak¹⁷.

¹⁵ Harris, Ian (szerk.): *Buddhizmus képes enciklopédiája*, Kossuth Kiadó, 2010. pp. 59.

¹⁶ Kép forrása: <http://www.formatmag.com/features/21st-century-told-street-artists/>

¹⁷ Forrás: <http://www.formatmag.com/features/21st-century-told-street-artists/>

4. ábra: Buddhista szerzetes tiltakozása

A következő graffiti egy Gaia álnévű művész rendkívül érdekes és összetett alkotása, sokféle jelképet sűrít egybe¹⁸.

5. ábra: Gaia Buddhája

¹⁸ Kép forrása: <https://buddhistartnews.wordpress.com/2011/07/11/buddhist-street-art-and-graffiti/>

A festményen Buddha fejét látjuk, annak jellemző ábrázolásával. Érdekes, hogy a lótusz ülés, illetve a lótuszon ülés is megvan a képen. Amitől ez az alkotás rendhagyó, az a tizenkettő kar, amelyet Buddhánál nem szoktak ábrázolni, sokkal inkább *Avalokitésvaránál* (szk. Avalokitesvara), a könyörületesség *bódhiszattvájánál* (szk. bodhisattva), akit sok szemmel és karral azért jelenítenek meg, mert ezek számára lehetővé teszik, hogy minden emberi szenvedést meglásson¹⁹ és segíthessen. A tizenkettő kar ábrázolása is inkább *Avalokitésvarára* (szk. Avalokitesvara) jellemző.

Gaia Buddhájának karjai közül egy pár az amelyik *andzsáli mudrában* (szk. Añjali Mudrā) van, egy kar mintha ördögvilát mutatna, mely inkább a zenei szubkultúrák jellemzője, bal oldalon a leghosszabb kar kézfeje pedig a jóga meditációs kéztartásában van. A fenti két kék kar inkább egyiptomi jellegű mozdulatot tükröz, mintsem tipikusan Buddhához kapcsolódót. A többi néhány kézjel sem Buddhára jellemző, ezek sajátos helyi jelentéssel bírhatnak. Az azonban érdekes, hogy az alak mögött itt mintha természeti képeket látnánk, hegyeket és felhőket, amelyeket az eddigieknél nem.

Utolsó választott képem nem kapcsolódik szorosan a témámhoz, de meglepő radikalitása miatt úgy gondolom, érdemes megemlíteni, ezt a csupa gumiabroncsból²⁰ készült nevető Buddhát, aki a hagyományos felfogás szerint a következő Buddhát, vagyis *Maitreja* (szk. Maitreya) *bódhiszattvát* (szk. bodhisattva) ábrázolja.

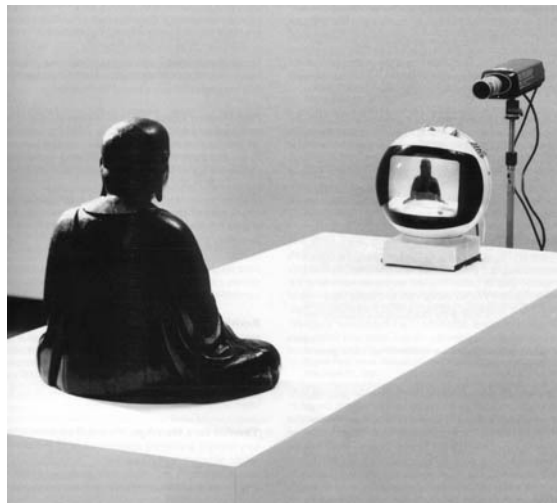
6. ábra: Gumiabroncsból készült nevető Buddha

¹⁹ Harris, Ian (szerk.): *Buddhizmus képes enciklopédiája*, Kossuth Kiadó, 2010. pp. 57.

²⁰ Kép forrása: <http://thebuddhasface.blogspot.hu/2011/07/large-buddha-statue-made-out-of-car.html>

A fentiek alapján úgy gondolom, hogy Buddha karaktere valamiért könnyebbséget jelenthet a graffiti alkotók számára, hogy az ő apropójából, alakjából kiindulva megalkossák saját problémáikra megoldást jelentő vagy segítő, az adott helyi kultúrkörben érthető szimbólumokkal, a hitelesség rovására. Ez talán nem nevezhető negatívumnak, hiszen a graffitik feladata nem az, hogy az eredetihez hasonló műveket hozzanak létre, hanem hogy újragondolják, és más kontextusba helyezve is érvényessé tegyék.

New Yorkban az 1970-80-as években sok képző- és zeneművész (koncept art, posztmodern és fluxus művészek) fordult a *zen* és a *dharmák* felé, a fogyasztói kultúrát megelégedve, kritizálva azt, és felhívták a figyelmet a belső hangok fontosságára, az élet mozzanataira, amelyeket csak mély meditáció és a buddhista szerzetesekhez hasonlóan, saját testünkre irányuló tudatos figyelem és kontroll²¹ hatására érhetünk el.

7. ábra: Nam June Paik: TV Buddha, 1982

²¹ A 7. ábra forrása: <http://faculty.etsu.edu/kortumr/HUMT2320/postmodern/htmdescriptionpages/paik2.htm>

Felhasznált irodalom

Bellinger, Gerhard J.: *Nagy valláskalauz*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993

Belső-ázsiai és mongol buddhizmus, Oktató: dr. Birtalan Ágnes, ELTE BTK 2011-2012/2, Saját jegyzet

Ganz, Nicolas: *Graffiti: Öt kontinens utcaművészete*, Cartaphylus Könyvkiadó, 2008

Graffiti - Miért és miért nem? Építészfórum, 2009. február 3.
(<http://epiteszforum.hu/node/11693/>) megnyitva: 2012.06.28.

Harris, Ian (szerk.): *Buddhizmus képes enciklopédiája*, Kossuth Kiadó, 2010

Hetényi Ernő: *A Vajrajana-ikonográfia*, Buddhista misszió dokumentáció, 1987

Képek:

Első oldalon lévő kép forrása:

<https://buddhistartnews.wordpress.com/2011/07/11/buddhist-street-art-and-graffiti/>
megnyitva: 2012.06.28.

1. ábra forrása:

<http://thebuddhasface.blogspot.hu/2011/07/buddha-car-wash-los-angeles.html>
megnyitva: 2012.06.28.

2. ábra forrása:

<http://www.trazzler.com/trips/buddha-graffiti-mural-in-los-angeles-ca-90029>
megnyitva: 2012.06.28.

3. ábra forrása:

<http://www.formatmag.com/features/21st-century-told-street-artists/> megnyitva: 2012.06.28.

4. ábra forrása:

<http://www.formatmag.com/features/21st-century-told-street-artists/> megnyitva: 2012.06.28.

5. ábra forrása:

<https://buddhistartnews.wordpress.com/2011/07/11/buddhist-street-art-and-graffiti/>
megnyitva: 2012.06.28.

6. ábra forrása:

<http://thebuddhasface.blogspot.hu/2011/07/large-buddha-statue-made-out-of-car.html>
megnyitva: 2012.06.28.

7. ábra forrása:

<http://faculty.etsu.edu/kortumr/HUMT2320/postmodern/htmdescriptionpages/paik2.htm>
megnyitva: 2012.06.28.